

HEMBYGDENS SUPERHJÄLTAR

Hållbarhet inom småbarnspedagogiken – en handbok

Text: Aija Mäkinen, Erika Silventoinen & Pia Prost, Skärgårdshavets biosfärområde, Niklas Ollila & Tiina Saaresranta, Åbo Akademi, Styrgruppen för Gäddan & gänget inom Pargas stads småbarnspedagogik: Pia Hotanen, Diana Mårtensson, Ulla Ceder, Annette Karlsson, Nina Dahlberg, Daniela Tunturi, Annette Holmén, Katja Bonnevier, Aija Mäkinen & Pia Prost

Illustrationer: Terese Bast, Amanda Österman och Sonja Dragon

Sparbankstiftelsen i Nagu

William Thuring's stiftelse

Småbarnspedagogiken ska främja jämlikhet och likabehandling mellan barnen och förebygga marginalisering. De kunskaper och färdigheter som barnen tillägnar sig i den småbarnspedagogiska verksamheten stärker deras delaktighet och aktiva deltagande i samhället.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik

HEMBYGDENS SUPERHJÄLTAR

Hållbarhet inom småbarnspedagogiken – en handbok

Innehåll

1 Till personalen inom småbarnspedagogiken

2 Hembygdens superhjältar

3 Hållbarhet – vad då?

4 Läget i världen

5 Hållbarhet för barn

6 Hållbarhet för personalen

7 Hållbarhet för vårdnadshavarna

8 Hur använder man hållbarhetspasset?

9 Landsbygdens och skärgårdens kultur

10 Naturen på landsbydgen och i skärgården

11 För en hållbar hembygd

I Till personalen inom småbarnspedagogiken

Vi lever i en värld i förändring. Det vet vi som vuxna, men det är också något som barnen snappar upp. Genom de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030 har världens länder dragit upp de stora riktlinjerna för hur vi ska tackla klimatförändringen och få slut på extrem fattigdom, bekämpa orättvisor och främja fred. Det är genom små barnsteg som vi kan gå mot en bättre värld.

“Utbildning är det mäktigaste vapen du kan använda för att förändra världen”.

Nelson Mandela

Denna lilla handbok är ett tillägg till hållbarhetspasset som kan delas ut till barn inom småbarnspedagogiken. Handboken innehåller fördjupad kunskap om olika hållbarhetsteman och tips på hur de på ett lättfattligt och roligt sätt kan behandlas i den dagliga verksamheten med barnen. Eftersom hållbarhet ska vara en naturlig del av småbarnspedagogiken, kan passet lätt inkluderas i den ordinarie verksamheten på enheterna.

Hållbarhetspasset kan följa med barnet från att barnet börjar i dagvård tills hen går ut förskolan. Under tiden samlar barnet på sig kunskaper om naturen, hållbar utveckling och sina egna rötter på landsbygden eller i skärgården. På så sätt blir barnet en miniambassadör – en superhjälte på sin egen hembygd. Nu har de tagit sina första steg för att skapa en bättre värld!

“Småbarnspedagogiken bygger på respekt för livet, de mänskliga rättigheterna samt människolivets okränkbarhet och en hållbar livsstil. Personalen ska stödja barnens utveckling till humana människor som strävar efter sanning, godhet och skönhet samt rättvisa och fred.”

Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022

Enligt lagen om småbarnspedagogik är syftet med småbarnspedagogiken att:

...8. utveckla barnets förmåga till samverkan och växelverkan, främja barnets förmåga att delta i kamratgruppen samt vägleda barnet mot ett etiskt ansvarstagande och hållbart handlings sätt, respekt för andra människor och samhällsmedlemskap.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik

Värdegrunden

Värdegrunden i grunderna för planen för småbarnspedagogik baserar sig på de allmänna principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter, lagen om småbarnspedagogik och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Principerna omfattar inklusion och att barnets bästa kommer i första hand, att barnet har rätt att må bra, få omvårdnad och skydd, att barnets åsikter ska beaktas samt att barnet ska behandlas jämlikt och likvärdigt och att barnet inte får diskrimineras. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022)

I småbarnspedagogiken ska man följa principerna om hållbar livsstil och beakta dess olika dimensioner: den sociala, den kulturella, den ekonomiska och den ekologiska dimensionen. Småbarnspedagogiken ska lägga grunden för ekosocial bildning, så att människan förstår att den ekologiska hållbarheten är en förutsättning för social hållbarhet och mänskliga rättigheter. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022)

Välbefinnande, trygghet och en hållbar livsstil

Det här materialet baserar sig på Gäddan och gänget, som är Pargas stads satsning på hållbar utveckling inom småbarnspedagogiken. Miljöfostran, hållbar livsstil och barnets rätt till delaktighet står i förgrunden.

Fostran är verksamhet genom vilken kulturella värderingar, seder och normer förmedlas, formas och förnyas. Målet med fostran är att föra kulturarvet, viktiga värderingar och traditioner vidare till nästa generation. (Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022)

2 Hembygdens superhjältar

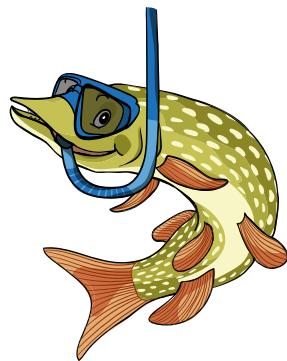
Vi vuxna bär ansvar för hurdan bild av hemtrakten som förmedlas till våra barn. Barn är öppna för och nyfikna på att bekanta sig med de möjligheter närmiljön kan erbjuda. Integreringen av hembygdsfostran i småbarnspedagogiken är ett roligt sätt att förstärka helhetssynen på hållbarhetsarbetet. Att lära sig om den omgivande naturen, uppleva olika aspekter av hembygdens kultur och få pröva aktiviteter som bidrar till en hållbar vardag är något som redan småbarn kan vara bra på! Att upptäcka hembygden genom aktiviteter som fokuserar på dess kultur, natur och hållbarhetstänk förstärker barnets rötter och välmående. Hembygdens superhjälte känner sig trygg och är stolt över sin hembygd – och alltid redo för nya äventyr!

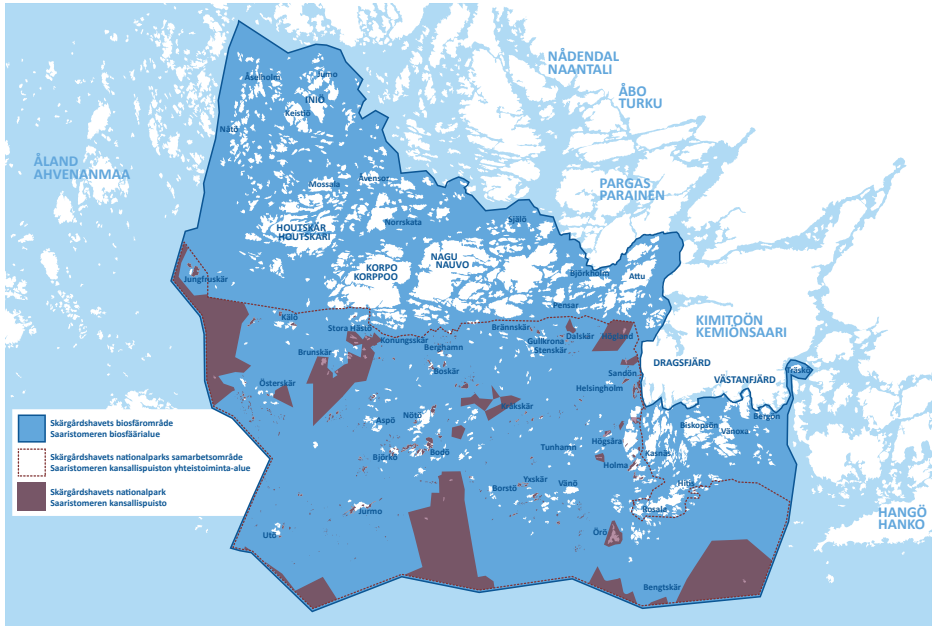
Detta material har sammanställts i samarbete med det landsbygds- och skärgårdspolitiska nätverksprojektet SALT – skärgård och landsbygd i samverkan och Skärgårdshavets Unesco-biosfärområde. SALT har som syfte att främja fostrande verksamhet, som stöder barn och ungas positiva identitet som aktiva skärgårds- och landsbygdsbor. Konceptet Gäddan och gänget, som det här materialet baserar sig på, är Pargas stads småbarnspedagogiks och Skärgårdshavets biosfärområdes gemensamma satsning. Precis som Gäddan och hans kompisar kan er kommun ha en hållbarhetsmaskot, som vill väcka barnens intresse för barnets rättigheter, naturen, miljöfrågor, hållbar utveckling och sina egna rötter på landsbygden och i skärgården.

Läs mer www.biosfar.fi och www.abo.fi/skargardsinstitutet.

Gäddan och gänget har sitt ursprung i Pargas stads småbarnspedagogik och fick sin start inför kommunsammanslagningen 2009. Konceptet har därefter utvecklats genom samarbete mellan olika aktörer och Skärgårdshavets biosfärområde kom med i verksamheten år 2011.

SALT-nätverket främjar hembygdsfostran med fokus på skärgård och landsbygd och uppmuntrar kommuner att ta fram egna långsiktiga verksamhetsmodeller utgående från behoven hos barn och unga i olika åldrar. Ladda ner SALT-nätverkets planeringsverktyg och andra material på adressen: www.abo.fi/skargardsinstitutet (→SALT).

Karta över Skärgårdshavets Unesco biosfärområde.

I likhet med Gäddan och gänget kan en maskot föra med sig en historia och roliga aktiviteter kring ett aktuellt tema och användas som budbärare för viktiga frågor i barnens hembygd. Kunskap förmedlas även andra vägen: barn är mycket intresserade av sin omgivning och har mycket vettigt att säga till de vuxna om hur olika problem ska lösas. Pargas stad har en egen webbsida för Gäddan och gänget: pargas.fi/gaddanochganget, där man hittar aktuell verksamhet och material från tidigare år. Det här materialet kan också utgöra ett underlag för olika typer av aktiviteter: Allt material får anpassas till och omarbetas utifrån kontexten eller aktiviteten det används i. Det är bara kreativiteten och fantasin som sätter gränser!

Vikten av en ekologiskt, socialt, kulturellt och ekonomiskt hållbar livsstil ska beaktas i all verksamhet. Vardagliga val och aktiviteter ska avspegla ett ansvarsfullt förhållningssätt till naturen och omgivningen.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik

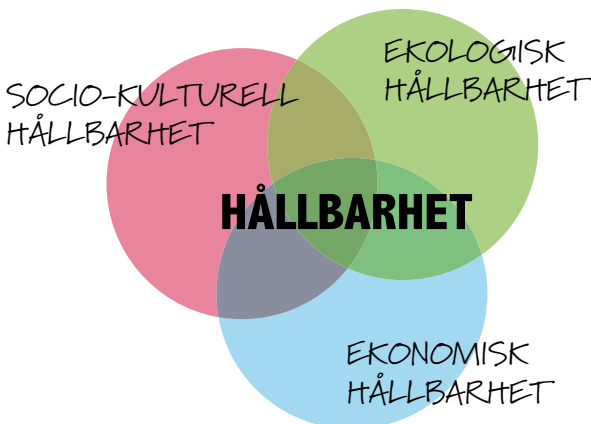
3 Hållbarhet – vad då?

”En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.”

Så lyder definitionen på hållbar utveckling i Brundtlandrapporten, som skrevs på uppdrag av FN år 1987. Rapporten var en av de första att förklara sambandet mellan ekonomisk utveckling och miljöförstöring och lanserade begreppet hållbar utveckling på ett globalt plan.

Hållbarhet förknippas ofta med klimat och miljö, men begreppet är mycket bredare än så. Ofta pratar man om tre aspekter av hållbarhet:

- **Socio-kulturell hållbarhet – att långsiktigt ta vara på grundläggande mänskliga rättigheter.**
- **Ekologisk hållbarhet – att hushålla med resurserna så att de räcker till kommande generationer.**
- **Ekonomisk hållbarhet – att motverka fattigdom utan att påverka social eller ekologisk hållbarhet negativt.**

År 2015 fattades två avgörande globala beslut. Dels slöts ett nytt globalt klimatavtal i Paris, där kärnan är att minska utsläppen av växthusgaser och stödja dem som drabbas av klimatförändringarnas effekter. Dels tog världens länder ett beslut om att anta 17 globala mål för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling och om att arbeta för att de uppnås till 2030: Agenda 2030.

De globala målens yttersta syfte är att:

- få slut på extrem fattigdom
- bekämpa ojämställdhet och orättvisa
- främja fred och rättvisa
- åtgärda klimatförändringen.

4 Läget i världen

Grunden för en hållbar framtid är en ren och frisk planet, där vi lever ett liv inom planetens gränser. Det betyder att vi använder oss av det som naturen erbjuder, utan att överexploatera den och utarma jordens resurser. Det är det vi alla måste sträva efter.

Biologisk mångfald (alla växt- och djurarter) är en förutsättning för allt liv på planeten. I fungerande ekosystem pollineras växterna, skyddas våra skördar och vi får mat från åkrarna och haven. Men djur- och växtlivet hotas av föroreningar, bekämpningsmedel, skogsavverkning, överfiske och klimatförändringar. Vi är inne i vad som kallas den sjätte massutrotningen av arter – tre fjärdedelar av alla arter på jorden riskerar att försvinna under de närmaste århundradena. Den senaste massutrotningen skedde för 65 miljoner år sedan när dinosaurierna dog ut.

Allt som vi producerar kräver resurser i form av råvaror, vatten och energi. Ju

“Vi är den första generationen som kan utrota fattigdomen, och den sista som kan bekämpa klimatförändringarna.”
Ban Ki-moon, FN:s generalsekreterare 2015

mer vi producerar och konsumerar, desto mer påverkas allt levande omkring oss.

Om alla människor på jorden levde som vi gör i Finland skulle vi behöva drygt fyra planeter: Vårt ekologiska fotavtryck är med andra ord alldeles för stort. Och det blir större: världens befolkning växer och är idag cirka 7,8 miljarder. Enligt FN kommer världens befolkning att vara 8,5 miljarder redan år 2030. Och mer människor behöver mer plats och mer mat, vilket gör att naturen trängs undan. Klimatet förändras drastiskt och i snabb takt. När vi använder olja, kol och gas bildas växthusgasen koldioxid (CO₂), som anses vara en av huvudorsakerna till de senaste decenniernas globala uppvärmning. Temperaturen stiger, isen vid polerna smälter, havsvattnet blir varmare, dramatiska väderkatastrofer ökar i antal och människor och djur drabbas. Då medeltemperaturen stiger, förorsakar det längre perioder av torka i de områden där de flesta människor på vårt jordklot bor.

Samtidigt är det väldigt mycket i världen som har blivit bättre. Fler barn än någonsin börjar skolan, hela 9 av 10 barn i världen. Andelen extremt fattiga i världen har aldrig varit lägre, hungern i världen minskar och barnadödligheten har nästan halverats sedan 1990. Att kunna dricka rent vatten är bland det viktigaste som finns – och idag har nästan 9 av 10 människor i världen tillgång till rent vatten. Trots att vi har ett stort antal konflikter i världen, lever vi i en tid som anses vara den fredligaste under hela människans historia.

Förmåga att delta och påverka på ett aktivt och ansvarsfullt sätt lägger grunden för en demokratisk och hållbar framtid. Det förutsätter att individen har förmåga och vilja att delta i den gemensamma verksamheten och litar på sina möjligheter att påverka. Till barnens rättigheter hör att bli hörda och att vara delaktiga i frågor som påverkar deras liv.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022

Värdegrunden: hälsosam och hållbar livsstil

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att vägleda barnen att tillägna sig hälsosamma levnadsvanor. Barnen ska ges möjligheter att utveckla sina emotionella färdigheter och sitt estetiska tänkande. I småbarnspedagogiken ska man följa principerna om hållbar livsstil och beakta dess olika dimensioner: den sociala, den kulturella, den ekonomiska och den ekologiska dimensionen. Småbarnspedagogiken ska lägga grunden för ekosocial bildning, så att människan förstår att den ekologiska hållbarheten är en förutsättning för social hållbarhet och mänskliga rättigheter.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022

5 Hållbarhet för barn

Barn är aldrig för små för att lära sig att leva på ett hållbart och miljövänligt sätt, och det är roligt att vara miljövänlig! Våra vanor och beteenden formas när vi är små. För att skapa en hållbar framtid måste vi alltså lära oss grundläggande goda vanor redan under vår barndomstid.

WWF i Sverige har gjort ett fint inspirationsmaterial kring hållbarhet för småbarnspedagogiken, "Förskola på hållbar väg". Här är några tips för hur man kan tänka när man vill förmedla kunskap om hållbarhet till barn!

Naturupplevelser berikar

Vandra i skogen, lek med pinnar och lyssna på fåglarna. I naturen utvecklar barnen naturkänsla, vördnad, motorik, erhåller kunskaper och bättre hälsa. Många forskare har visat att det är viktigt att i unga år få vistas i en frisk och levande natur. Den sinnesstimulering som naturen erbjuder är av särskild vikt för den växande hjärnan. Här kan en pedagog hjälpa barnet att hitta äventyret bakom stenen och bortom granen, och ge barnen verktyg för att kunna utforska och upptäcka naturens mysterier.

Den positiva upplevelsen

När minns man egentligen bäst? Kanske både genom glädje och smärta. Forskning visar att känsloladdade ögonblick fastnar i minnet och att vi minns bäst de situationer där vi inte varit stressade. Vi minns även bra när det abstrakta omvandlas till bilder. Fokusera på det roliga och positiva i stressfria sammanhang, hitta ett förhållningssätt till hållbar utveckling som är inspirerande och skapar nyfikenhet. Gläds åt de små framstegen och börja i det lilla.

Sammanhang

Vi lär oss av allt det vardagliga som finns omkring oss. Genom att koppla ihop den natur, kultur och miljö som omger vardagen skapar man sammanhang för barnen. Låt gärna ett tema genomsyra hela verksamheten för en tid och titta på det ur olika synvinklar. Världen är full av färg och form, myter och sagor, men också av kultur och historia. Res tillbaka i tiden med barnen och ställ frågan hur man levde förr!

Närvaro i nuet

Studera den närmaste grästuvan eller vattenpölen. Vad gör dagmaskarna, sniglarna, skalbagarna, myrorna och spindlarna? Koppla det lilla till oss människor: Vad kan vi lära oss av en spindel? Vilken nytta har vi av spindlarna? Ge barnen tid att utforska och ställ dem inför problem och utmaningar.

Naturkänsla

Maskrosens gula färg, enbuskens stickiga barr och den klibbiga kådans unika doft. Med hjälp av våra fem sinnen får vi tillgång till den rika mångfald som naturen bjuder på. Vårt språk vidgas, förståelsen för vår plats på jorden förstärks och hälsan gynnas. Naturkänsla handlar bland annat om återseendets glädje: "En kantarell! En asp! En ekorre!"

Utomhuspedagogik

Att utforska närmiljön vid förskolan och ute i samhället är av stort värde. Ett barn måste få utforska sin omgivning med alla sina sinnen och hela kroppen, genom att se hur naturen ser ut, hur den luktar, smakar och känns. Barn som med egna sinnen får upptäcka och bekanta sig med träd och växter i en autentisk miljö utvecklar förståelse för biologisk mångfald och människans påverkan på miljön. Positiva upplevelser i naturen är viktiga.

Kretslopp

Äppelskrutten hamnar i komposten tillsammans med annat avfall. Några månader senare har den blivit till jord som kan användas för att plantera ärter i. Kunskap om materiens kretslopp är viktigt för att kunna förstå att det vi gör idag påverkar framtiden. Genom att experimentera får barnen möjlighet att känna sig som forskare och upptäckare. Vad händer med löven, småkrypen, barren och allting som ligger på marken? Att få en inblick i naturens mysterier skapar en förståelse för att vi alla är en del av kretsloppet och att det är jorden som ger oss mat.

Reflektion

Barnen tar in omvärlden med alla sinnen, utforskar sin omgivning med det som finns till hands och lär sig ständigt av allt som händer och sker runt omkring. Att reflektera tillsammans gör att vi får syn på vad som verkligen händer. Utifrån upplevelser kan man utveckla värderingar och hållbara beteendemönster.

Kreativitet genom den fria leken

I den fria leken får barnens egen fantasi styra. Mångfalden i naturen inspirerar barnen till olika lekar. I naturen hittar barnen lätt det material som leken kräver för att förändras i olika riktningar. Leken kan förflyttas till olika miljöer och materialet från naturen kan användas, ändras och förändras under lekens gång. Genom leken skapar barnet ett personligt förhållande till naturen. Kroppen minns den mjuka mossan, lukten av kådan, de röda höstlöven. Alla dessa minnen finns kvar livet ut. När barnen leker ute i skog och mark leker de dessutom ofta över traditionella könsrollsmönster.

Barnens delaktighet

Barnen inom småbarnspedagogiken har rätt till delaktighet och inflytande – här lägger man grunden till en förståelse för vad demokrati är. Att bygga en koja är ett exempel på ett arbete där delaktighet utvecklas: man får göra sin stämma hörd, och barnen får träna på samspel, samarbete, konfliktlösning, empati, språk, ansvar och hänsyn. När barnen känner att de har rätt att påverka stärks deras självkänsla. Barnen kan ansvara för olika uppgifter, såsom kompostering och sopsortering. De kan se till att inga lampor är tända i rum som inte används och hålla ordning på skorna.

Livsstil och hälsa

Forskning visar att naturen har en läkande effekt på kroppen. Halten av stresshormon går ner; koncentrationsförmågan ökar och man blir piggare, lugnare och mindre konfliktbenägen. Barn som får vara ute mycket i skog och mark har en lägre sjukfrånvaro. Mikrober i jorden är bra för oss. För motoriken finns det ingen idrottshall i världen som kan mäta sig med vad naturen har att erbjuda.

6 Hållbarhet för personalen

Hållbarhet handlar om att hitta lokala lösningar på globala problem. Hur kan vi skapa en tryggare och hållbarare värld för våra barn? Bland de mest fantasifulla av idéer kan det finnas lösningar på framtidens utmaningar. Det är viktigt att vi alla känner oss delaktiga och får göra något praktiskt för att göra den lilla och den stora världen bättre: vardagliga saker som att återanvända, byta, sortera, hålla reda på och sköta om saker, ta den mat man äter och inte slösa med material. Och vara snälla mot varann!

Kan man ta upp svåra ämnen som klimatförändring med små barn? Här går åsikterna lite isär, men det är svårt att undvika att barn snappar upp ett och annat som de inte riktigt förstår. Då är det viktigt att ta deras oro på allvar och våga ta upp det som oroar till diskussion. Att lära sig mer om klimatet och visa upp klimatsmarta beteenden kan vara ett sätt att möta barnens oro.

Det kan vara givande att bland personalen diskutera hur mycket arbetstid man vill satsa på olika hållbarhetsaspekter inom enheten. Vissa förändringar är lättare att genomföra på mindre enheter än större, och en hel del uppgifter (till exempel städning och matlagning) upphandlas ofta centralt och kan vara svåra att påverka direkt. Det är därför viktigt att minnas att även små steg är steg i rätt riktning. Fundera gärna på hur man kan städa mer ekologiskt (till exempel med ättika och soda) och hur man kan använda mindre vatten och energi. Vill man ha hjälp i sitt förändringsarbete finns det idag både fortbildningar och inspiratörer som man kan använda sig av.

Om man vill arbeta för ett giftfritt dagis får man mycket information till exempel via Marthornas projekt om en giftfri vardag. Försäkra er om att köpa CE-märkta leksaker och saker som håller länge. Lär er hur ni väljer säkra plaster och undvik leksaker av mjuk plast (PVC och PU-polyuretan). Välj virkade mjukisdjur eller mjukisdjur av tyg, leksaker som går att tvätta, leksaker av helträ och leksakskärl i rostfritt stål eller trä istället för plast.

Hållbarhet handlar även om personalens hälsa och välbefinnande. Man ska ta hänsyn till varandra och visa uppskattning för varandras arbete. Till exempel i Pargas uppmuntras medarbetare att främja rörelse i sitt dagliga arbete och att använda sig av positiv psykologi och pedagogik.

Minska, återanvänd, återvinn!

7 Hållbarhet för vårdnadshavarna

Vårdnadshavarnas engagemang är viktigt om man vill att småbarnspedagogikens arbete för en hållbar vardag ska få spridning i det omgivande samhället. Barnen känner att miljöarbetet är viktigt om alla som finns i barnens närhet är delaktiga.

Här är några tips för hur vårdnadshavarna kan integreras och hur man kan försöka knyta samman hemmet med barnens värld i småbarnspedagogiken.

Ha ett föräldramöte utomhus och visa på olika arbetsätt.

- Informera vårdnadshavarna om hur hållbarhet tas i beaktande inom småbarnspedagogiken, berätta till exempel om hållbarhetspasset och hembygdens superhjältar.
- Ge exempel på vad som konkret görs på olika verksamhetsställen. Ordna ett evenemang för vårdnadshavarna, där barnen kan demonstrera vad de har gjort och kommer att göra. Alternativt: ordna en fest med temat "Hembygdens superhjältar" för både vårdnadshavare och barn!
- Ha material som används för att ta upp hållbarhet med barnen till påseende i daghemmet, till exempel giftfritt daghem.

Syftet med miljöfostran är att stärka barnens förhållande till naturen, lära dem att bete sig ansvarsfullt i miljön och handleda dem att stegvis tillägna sig en hållbar livsstil. Miljöfostran omfattar tre dimensioner: att lära sig i miljön, att lära sig om miljön och att agera till förmån för miljön. Den närbelägna naturen och den byggda miljön är både föremål för lärande och lärmiljöer.
Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022

8 Hur använder man hållbarhetspasset?

Varje barn får ett eget pass när hen börjar i dagvård. Samma hållbarhetspass får gärna följa barnet genom hela småbarnspedagogiken, så kom ihåg att skicka med passet om barnet byter enhet.

Passet lyfter fram tre olika huvudrubriker: hembygdens kultur, hembygdens natur och en hållbar landsbygd och skärgård. Här i handboken finns tips på vad man kan göra med barnen under de olika temana. De flesta aktiviteter är sådana som redan görs inom småbarnspedagogiken. Tanken är att hållbarhetspasset mycket lätt ska kunna integreras i den dagliga verksamheten.

När barnet utfört en uppgift eller deltagit i en aktivitet får hen som belöning ett klistermärke som klistras på den stora teckningen i passet. Försök gärna hitta ett ställe i teckningen som anknyter till temat. Vi hoppas att alla barn har åtminstone 15 klistermärken på planschen när de går ut förskolan, men det är fritt fram att använda ännu fler.

På insidan av barnens pass finns en tom sida, där man gärna får skriva in vilka uppgifter barnen utfört för att få sina klistermärken. Här finns inga rader, dels för att raderna inte ska ta slut, dels för att tomma rader inte ska ge en känsla av att barnet har mycket gjort. Den tomma sidan får användas så som personalen tycker passar bäst.

På baksidan av passet finns ett diplom. Vid barnets namn skriver man in datumet när barnet började i dagvård och när hen slutar förskolan. När barnet går ut förskolan kan häftet överräckas som ett diplom för att barnet nu är en miniambassadör för en hållbar hembygd!

DIPLOM

Datum: _____

ÄR EN MINIAMBASSADÖR

FÖR EN HÅLLBAR HEMBYGD

9 Landsbygden och skärgårdens kultur

Tillsammans med barnen kan man undersöka och ta vara på såväl hantverkstraditioner som anknyter till barnens bakgrund som lokala hantverkstraditioner.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2022

Kännetecknande för kulturen på landsbygden och i skärgården är mångsyssleriet, det vill säga att man är duktig på många olika saker och ofta har flera jobb.

Näringslivet på landsbygden och i skärgården kan vara småskaligt. Kulturen präglas av en stark gemenskapskänsla, hjälpsamhet, hantverk, fiske och jakt och en hög självförsörjandegrad. Det har alltid varit viktigt att leva nära naturen och följa med årstidernas svängningar.

Landsbygden och skärgården på sommaren och vintern ser helt annorlunda ut. Skärgårdskulturen har genom århundraden varit öppen för intryck från den stora världen, eftersom många skärgårdsbor har seglat runt jorden på stora segelfartyg. Skärgården är fortfarande internationell och turismen är mycket viktig. Inte heller på landsbygden lever man isolerad trots avsaknaden av städernas sus och brus, och under de senaste åren är det tvärtom olika former av naturturism och ett lugnare liv som har blivit ännu starkare trumfkort för just landsbygdsorter.

Tips på aktiviteter som lyfter fram kulturen på landsbygden och i skärgården:

1. Baka pepparkakor enligt gammalt recept.
2. Plocka frukter från daghemsgården eller närmiljön, baka en kaka (se till exempel materialet från Gäddan och gänget-temat Matens kretslopp) eller gör saft av dem.
3. Koka potatisgröt, kanske från egenodlade potatisar, eller en annan traditionell maträtt (se till exempel receptboken Gäddan och gänget kockar)
4. Smaka på en traditionell rätt från er hemort.
5. Koka egen sylt.
6. Fundera på varifrån viltkött kommer.
7. Tillverka ljus. Smält bivax eller gamla stearinljus i vattenbad och håll det i olika former, exempelvis yoghurtburkar, eller rulla ljus av bivaxkakor. Diskutera hur det var innan det fanns lampor och elektricitet.
8. Besök de lokala museerna. Fråga om det finns program för barn, som ni kan ta del av.
9. Tillverka en fjäderpenna, ifall ni hittar en stor fjäder av till exempel en svan eller i skärgården också en havsörn. Sätt fjädern först i frysen för några dagar. Sätt in en

“bläckpenna” i vingpennan. Du kan också göra en gammaldags fjäderpenna genom att göra ett snett snitt genom vingpennan och doppa den i färg.

10. Hur ser det ut på landsbygden eller i skärgården? Skapa en landsbygd eller en skärgård i miniatyr till exempel med hjälp av olika (natur)material som ni har tillgång till. För landsbygden kan till exempel tyger i olika färger representera olika landskap (blått för insjöar, åar och forsar, gult och andra färger för olika slags åkrar, grönt för skog osv.). För skärgården kan ni plocka skär (= stenar) och bygga er egen skärgård på marken, på ett blått tyg eller i ett stort fat med vatten.
11. Studera en karta över er hembygd. Hittar ni era egna hem på den?
12. Besök ett äldreboende och lyssna till historier från förr.
13. Använd modellen ni skapat i punkt 10 och utforska er hembygd genom lek. Vad finns det till exempel att göra på er hemort?
14. Fundera på vad ni vet om de olika kommundelarna. Leta fram bilder på karakteristiska platser och placera ut dem på kartan över er hembygd.
15. Diskutera dialekter. Hur säger man vissa ord på olika orter som hör till er hembygd?
16. Besök sevärdheter i närområdet.
17. Läs lokala berättelser, ramsor och sagor.
18. Besök en ko.
19. Ta bussen eller skärgårdsfärjan till en närlägen annan ort.
20. Fråga hemma hur det var att leva på mor- och farföräldrarnas tid.
21. Fundera på vad man använde som plåster förr i världen.
22. Besök en lokal näringsidkare: en fiskare, en fiskbutik, en bondgård eller en gårdsbutik.
23. Besök en arbetsplats på er hemort.
24. Ordna “höbärgning” – slå gräs och samlar det på en höstör.
25. Gå ut i skogen och plocka bär.
26. Meta.
27. Gå och simma på en strand vid en insjö eller vid havet.
28. Besök ett fornminne.
29. Gör en utfärd till er närskog. Se på kartan: Vad heter platsen? Fundera på hur det har fått sitt namn.
30. Lek att ni är upptäcktsresande på er hemort. Vilka skatter kan ni hitta?
31. Se på gamla lokala fotografier (exempelvis i ett hembygdsmuseums arkiv)
32. Besök en utställning, delta i en teater- eller danssuppvisning.
33. Klä er till hembygdens superhjältar och ordna en fest.
34. _____

10 Naturen på landsbygden och i skärgården

Vad är det som kännetecknar naturen på er hembygd? Naturen på olika håll i Finland kännetecknas av ett flertal olika, rentav unika, naturtyper.

På grund av alla öar, sjöar, berghällar och havsvikar är skärgården en mosaik av olika naturtyper. Kännetecknande för till exempel för Kvarkens skärgård i Österbotten är långgrunda och stenrika vatten. Många klippor bär dessutom spår av istiden. Artrikedomen i skärgården är ofta väldigt stor. Där finns allt från lummiga lundar till karga skär, och allt präglas av närheten till havet. Ju längre ut i skärgården man kommer, blir vinden ett allt mer dominerande element. Till exempel i Åbolands skärgård består fåglarna av både nordliga och sydliga arter, och därför är det ett bra ställe för fågelskådning. Strandlinjen i skärgården är väldigt lång på grund av alla öar, så växter som trivs på kusternas strandängar och klippor är vanliga. Vitsvanshjortar, rådjur och fästingar finns det mycket av!

Människan har befolkat olika hörn av vårt land i många hundra år. Människans betesdjur, såsom kor, får och hästar, har betat på nästan alla öar och skapat det vi kallar för kulturlandskap – landskap som präglats av människans närvaro och som ofta hyser en mångfald av både växter, fåglar och småkryp. Många av de artrika kulturlandskapen hotar att försvinna, om betesdjuren blir färre och ängarna växer igen.

Tips på aktiviteter som lyfter fram naturen på hembygden:

1. Upptäck arterna i närmiljön.
2. Undersök vilka träd som finns på gården.
3. Besök en strand.
4. Doppa tårna i vattnet.
5. Undersök vilka växter som växer i din närskog.
6. Håll i en mask.
7. Rita din favoritplats på din hemort.
8. Klättra upp på ett flyttblock eller en stor sten.
9. Studera barken på ett träd, rör med handen, känn med kinden, titta med lupp.
10. Leta efter en myrstack i skogen.
11. Fundera hur liten en fästing kan vara och gör en fästingkoll.
12. Odlar en liten äng.
13. Odlar örter, inomhus eller utomhus.
14. Leta efter olika färger i naturen.
15. Sätt upp en fågelholk.
16. Mata fåglarna och se vilka fågelarter som dyker upp.
17. Bygg en koja i skogen.
18. Rulla i snön.
19. Sjung en sång om ett djur i vår natur.
20. Ta in snö och låt det smälta. Blir det något annat kvar än bara vatten?
21. Besök ett får och fundera på vad det äter.
22. Leta efter djurspår (spillning, spår i snö eller lera, gnagda kottar med mera).
23. Pressa löv och gör ett konstverk.
24. Lek "hämtarleken" (hämta tre pinnar, fem stenar, två löv och så vidare).
25. Dansa till en sång från din hemtrakt.
26. Plocka en stor blombukett och ge åt kökspersonalen eller vaktmästaren.
27. Odlar kungmynta, baktimjan, gräslök och ramslök. De är bra pollengivande växter, som är vackra att se på och som går att äta och dofta på.
28. Följ med en fjärl eller humla och fundera på varför de tycker om blommor.
29. Slut ögonen och känn på en videkisse eller en rönnknopp.
30. Besök en natursevärdhet på din hemort.
31. _____

11 För en hållbar hembygd

Vad kan den lilla människan göra för att vi ska ha en ren, frisk och rättvis värld?
Hur kan barnen inom småbarnspedagogiken hjälpa till för en hållbar hembygd?

Tips på aktiviteter som lyfter fram hållbarhetsfrågor:

1. Ordna en "barnens innovationsdag". Exempel på teman: Hur kan jag hjälpa min kompis? Hur kan jag hjälpa äppelträdet? Hur kan jag hjälpa igelkotten eller fisken? Hur kan jag hjälpa trädkryparen, staren eller talgoxen? Hur kan jag hjälpa fjärilen?
2. Samla skräp och gör konst av det.
3. Ordna en plastfri fest.
4. Sortera allt avfall i små kärl inomhus, ta med barnen när avfallet förs ut till återvinningskärlen.
5. Återanvänd sådant material som går att återanvända. Fundera tillsammans med barnen vad ni kan göra.
6. Samla allt avfall som produceras under en dag (ej blöjor). Fundera med barnen på hur mycket det blir och om man kunde minska något, återanvända något eller sortera?
7. Återvinn leksaker genom en bytesdag.
8. Fundera om ni behöver en ny leksak? Kanske kan ni bygga om en gammal?
9. Gå igenom olika leksaker och gissa vilka leksaker som är över 15 år gamla. Finns det leksaker som är från personalens barndom?
10. Diskutera med barnen vad man måste köpa, vad som är roligt att köpa och vad man kunde undvika att köpa. Låt barnen berätta sina åsikter.
11. Gör egen vattenfärg med 2 dl vatten, ½ tsk salt och paprikapulver eller gurkmeja.
12. Gör egen modellera med 2 dl vetemjöl, 1 dl salt, 1 dl kokande vatten, 1½ msk olja och färga den med bärpulver eller kaffe.
13. Be barnen ta med sig tvättade udda strumpor hemifrån. Gör ärtpåsar av dem. Låt barnen testa olika lekar med ärtpåsar.
14. Gör käpphästar av gamla yllesockor och käppar ni hittar i skogen.
15. Besök biblioteket. Prata om att man inte behöver äga allt utan även kan låna.
16. Inrätta en mullfabrik: börja kompostera i en mask- eller värmekompost, eller testa på bokashi.
17. Gräv ner plast i komposten eller jorden och studera om det försvinner.
18. Plantera ett träd med varje barngrupp.
19. Delta i Följ med våren-kampanjen.
20. Vilka djur skulle ni vilja ha på dagiset? Kunde man till exempel ha dagishönor?

21. Har någon i närheten hönor? Vad får man av hönorna? Besök dem och köp ägg.
22. Fundera på vad som behöver el i fastigheten, och gå och se på den tickande mätaren med barnen. Varifrån kommer elektriciteten?
23. Barnen får berätta sina bästa tips för att bevara naturen på sin hembygd.
24. Låt barnen i tur och ordning vara ett djur (t.ex. er maskot), som gör olika hållbara val i vardagen, t.ex. släcker onödig belysning.
25. Låt barnen i tur och ordning vara en uggla, som trivs i skymningen och ser till att man kommer ihåg att släcka ljuset efter sig.
26. Våga säga Hej! till en ny person.
27. Städa undan leksakerna på gården för att de ska hålla längre.
28. _____

